

Scoren op de 100-puntenschaal

Een nieuw toetsinstrument voor NT2 op ISK-niveau

Begin jaren tachtig werkte ik mee aan een onderzoek naar de factoren die de effectiviteit van het onderwijs Nederlands als Tweede Taal (NT2) gunstig beïnvloeden (zie Buster et al. 1985). Scholen werden bezocht, aan docenten werden enquêtes voorgelegd en met diverse instrumenten werd de NT2-vaardigheid van de leerlingen in beeld gebracht. Tijdens één van de bezoeken aan een school vertelde een NT2-docent, dat op betreffende school de Schiedamse rekentoets werd gebruikt als *intake*-instrument. Op mijn vraag welke toets dan werd gebruikt om de NT2-vaardigheid te meten, klonk het wat ongeduldig: 'Nou, de Schiedamse rekentoets dus'.

Op theoretische gronden is het zeker niet uit te sluiten dat er een positieve correlatie bestaat tussen prestaties op toetsen voor rekenen en voor Nederlandse taal. Maar er is wel wat af te dingen op de inzet van een rekentoets als het erom gaat leerlingen in niveaugroepen te plaatsen voor onderwijs NT2. Gelukkig is er in de Internationale Schakelklassen (ISK) de laatste 15 jaar wel het een en ander veranderd: de deskundigheid onder docenten is aanzienlijk toegenomen, er is steeds meer deugdelijk lesmateriaal voorhanden gekomen en er zijn toetsen waarmee de NT2-vaardigheid eenduidig, objectief en leerstofonafhankelijk kan worden vastgesteld. Alhoewel...? In deze bijdrage beschrijf ik een onlangs gepubliceerde reeks toetsen, *De ISK-toetsen* (1999), voor NT2 in de Internationale Schakelklassen. Eerst ga ik kort in op het kader waarbinnen de ISK-toetsen zijn ontstaan. Daarna beschrijf ik de gehanteerde uitgangspunten bij de toetsconstructie. Vervolgens komen de opbouw en samenhang van de ISK-toetsen aan de orde. Het artikel besluit met een bespreking van de mogelijkheden om de toetsen in het onderwijs in te zetten.

Ontstaansgeschiedenis

Vanaf 1970 kon men het verschijnsel van de Internationale Schakelklas (ISK) signaleren in Nederland. In het kader van de gezinshereniging kwam er een stroom van allochtone leerlingen *direct uit het moederland* op gang. De sterke groei in deze zogenoemde 'neveninstromende' leerlingen zorgde voor organisatorische problemen: hoe kon de toenemende instroom van deze neveninstromers het beste worden opgevangen? Daarnaast was er ook gebrek aan geschikte leermiddelen. Om die reden gingen veel scholen ertoe over om zelf lesmaterialen te vervaardigen (zie ook Plaschek & Smabers 1994).

Begin jaren tachtig werden veel ISK's weer opgeheven; het aantal leerlingen was drastisch afgenomen. Maar vanaf het begin van de jaren negentig deed zich een hernieuwde groei in het aantal neveninstromers voor. Van lieverlee werd teruggegrepen op het oude onderwijsmodel waarbij leerlingen van diverse nationaliteit en verschillende opleidingsniveaus werden samengebracht in (meestal) een dependance van een 'gewone' school voor voortgezet onderwijs. Deze nieuwe instroom leidde natuurlijk ook tot een hernieuwde vraag naar geschikt onderwijs- en toetsmateriaal.

Weliswaar was op dat moment de *Instaptoets Anderstaligen* op de markt (1983), maar de afname van deze toets kost erg veel tijd. Bovendien is de opbouw van het instrument niet erg transparant. Een en ander heeft er in de praktijk toe geleid dat van deze toets vaak alleen de Voortoets wordt gebruikt. Dat is niet verkieslijk: de Voortoets is bedoeld om te bepalen op welk niveau een leerling uitgebreider moet worden getoetst. De gebrekkige toetsvaliditeit van de Voortoets maakt dit onderdeel minder geschikt om er zwaarwegende beslissingen over de schoolloopbaan van leerlingen op te baseren.

Naast de *Instaptoets* zijn er op verschillende ISK's zelfgemaakte toetsen in gebruik (zie Spliethoff 1996 voor enkele voorbeelden). Daarmee krijgt de school wel meer zeggenschap over de inhoud van de toetsen, maar deze zelfgemaakte toetsen zijn niet genormeerd. Dat gebrek aan standaardisering staat een uniforme normering voor NT2-vaardigheid in de weg. Om de overdracht van leerlingen naar andere educatieve instellingen op een efficiënte manier te laten verlopen, moet men beschikken over gestandaardiseerde toetsen, dat wil zeggen: over toetsen waarvan duidelijk is hoe de score geïnterpreteerd kan worden (zie Berenst et al. 1995, p. 124). Ook kunnen gestandaardiseerde toetsen helpen om het NT2-leertraject binnen de ISK beter te definiëren en vorm te geven. Overigens laat recent onderzoek (Van der Guchte & Van Helvert 1998, p. 103) zien dat slechts

23 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs enigerlei toets gebruikt tijdens de intake-procedure. De nieuwe ISK-toetsen die hier worden besproken, vormen een antwoord op de hernieuwde vraag naar geschikte toetsen. Deze toetsbatterij kwam tot stand dankzij bijdragen van verschillende subsidiegevers¹ en de medewerking van vele ISK-leerlingen en hun NT2-docenten.

Uitgangspunten bij de ontwikkeling van toetsopgaven

STER-project

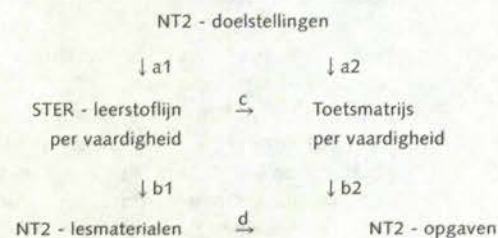
Bij de start van de ISK's was er nauwelijks of geen leer materiaal voor handen, laat staan leermethodes. Vanaf 1993 gingen steeds meer ISK's gericht werken aan vaardigheden als schrijven, lezen, spreken en luisteren met producten. Het STER-project (Schakel Traject Eerste opvang Rotterdam) kwam van de grond; ondermeer werden in het kader van het STER-project, de doelstellingen voor NT2-onderwijs op ISK-niveau geformuleerd (zie Van der Zanden & Gerritsma 1993a, 1993b). De belangstelling voor de producten die uit het STER-project voortkwamen (leerstoflijn per vaardigheid en lesmaterialen), was groot.

Elke vorm van toetsconstructie begint met de vraag wat er precies moet worden getoetst. Een antwoord op die vraag is moeilijker te formuleren naarmate er in het onderwijsveld meer inhoudelijke diversiteit te onderkennen is. Kenmerkend voor de ISK's is juist de heterogeniteit van de leerlingen. Dat is een lastige beginsituatie voor de toetsconstructeur. Het lag voor de hand om de doelstellingen zoals geformuleerd in het STER-project te gebruiken als een basis voor de toetsconstructie; het STER-project geniet grote bekendheid en er zijn nauwelijks alternatieven voorhanden.

De NT2-doelstellingen uit het STER-project geven een antwoord op de vraag WAT de ISK-leerlingen moeten leren. De leerstoflijnen voor de vier taalvaardigheden en voor grammatica en woordenschat geven een antwoord op de vraag in welke volgorde de ISK-leerlingen deze zaken het beste kunnen leren. De suggesties voor bruikbare NT2-materialen tenslotte vormen een antwoord op de vraag welke leermiddelen het beste kunnen worden ingezet. Elke leerstoflijn kent drie delen die elkaar opvolgen in moeilijkheidsgraad: een Basisfase, een Tussenfase en een Schakelfase.

De relatie tussen het STER-project en de ISK-toetsen die nu gepubliceerd zijn, is als volgt schematisch weer te geven.

Relatie tussen het STER-project en de ISK-toetsen

De leerstoflijnen van STER en de toetsmatrijzen voor de ISK-toetsen hebben dezelfde NT2-doelstellingen als basis. In bovenstaand figuur duiden de pijlen a1 en a2 op dezelfde soort relatie, en de pijlen b1 en b2 ook. Desondanks is er sprake van leerstof-onafhankelijke toetsen. De relatie tussen de leerstoflijnen van STER en de toetsmatrijzen (pijl c) is namelijk indirect, en de relatie tussen de lesmaterialen die door STER zijn aangewezen en de ISK-toetsen (pijl d) is zeer abstract van aard. Dat is maar goed ook: leerstofafhankelijke toetsen verliezen hun praktisch nut wanneer nieuwe lesmethoden worden ingezet.

De implicatie is, dat de ISK-toetsen inzetbaar zijn in alle ISK's, zolang het aldaar gebruikte les materiaal grotendeels terugvoerbaar is op, cq. gelieerd is aan de doelstellingen van het STER-project².

Toetsopgaven

Op basis van de NT2-doelstellingen uit het STER-project zijn er opgaven gemaakt voor de taalvaardigheden luisteren, lezen, spreken en schrijven. Hoewel er ook leerstoflijnen zijn ontwikkeld voor woordenschat en grammatica, is ervan afgezien om specifiek hiervoor toetsopgaven te maken: het streven was erop gericht om toetsen te maken die de NT2-vaardigheid globaal in beeld brengen, en niet om toetsen te maken die bijvoorbeeld de omvang van de NT2-woordenschat per leerling in beeld zou brengen.

Er is bewust naar gestreefd om opgaven te maken volgens een thematische opzet. Meestal zijn taaltoetsen opgebouwd uit 'losse' opgaven die onderling geen inhoudelijke samenhang hebben; bovendien wordt meestal per taaltoets één taalvaardigheid aan de orde gesteld, bv. luistervaardigheid, of schrijfvaardigheid. Hier is er bewust naar gestreefd om reeksen opgaven te maken rondom thema's. Bij één thema kunnen opgaven horen die tot verschillende vaardigheidsdomeinen horen: bijvoorbeeld start een opgavenreeks met een geluidsfragment op cassetteband, waarmee de luistervaardigheid kan worden getoetst. Het tweede deel van het verhaal staat echter niet op de band weergegeven, maar staat als leestekst in het opgavenboekje; deze tekst vormt het startpunt van een reeks vragen op het gebied van de leesvaardigheid. Tenslotte zijn er bij hetzelfde thema een aantal open vragen, die gericht zijn op toetsing van de schrijfvaardigheid. Met deze thematische opzet worden de grenzen van toetsing van geïsoleerde vaardigheden dus doorbroken. Een belangrijk voordeel van deze thematische opzet is, dat de toetsing meer gaat lijken op wat er in het NT2-onderwijs gebeurt. In de NT2-lessen wordt voortdurend op verschillende taalvaardigheden een beroep gedaan en wordt er gewerkt binnen een inhoudelijk domein. Overigens hebben we ook 'losse' opgaven gemaakt; met alleen maar reeksen opgaven zou het bijzonder lastig worden om toetsen samen te stellen die voldoen aan tevoren omschreven eisen met betrekking tot betrouwbaarheid, toetslengte en dergelijke. Door hier en daar 'losse' opgaven toe te voegen, was het veel eenvoudiger om de afzonderlijke toetsen aan de tevoren geformuleerde eisen te laten voldoen.

Lange tijd hebben we er bij de constructie van de opgaven over getwijfeld welke woordenschat bij de leerlingen bekend verondersteld mag worden. Voor de basisvorming bestaat er weliswaar een 'Basiswoordenboek' (Huijgen & Verburg, 1987), maar dat is met haar 25.000 lemmata natuurlijk veel te omvangrijk voor het beoogde niveau. Begin 1994 is nagegaan in hoeverre het mogelijk was om -voorafgaande aan de officiële publicatie ervan- al te beschikken over de 'Woordenlijsten algemene schooltaal en instructietaal' (F. Kuiken, Universiteit van Amsterdam). Deze lijsten bleken op dat moment echter niet te kunnen worden vrijgegeven. Bij wijze van ruggensteun voor de constructeurs van de toetsopgaven is daarom gebruik gemaakt van een excerpt van de *Woordenlijst voor 12 tot 15 jarigen* (van BV TAAL van het Projectbureau, Rotterdam). Uit deze woordenlijst hebben we die lemmata geselecteerd waarvan docenten uit het voortgezet onderwijs unaniem vinden dat de woorden gekend zouden moeten worden na drie jaar voortgezet onderwijs (ongeveer 7.500 lemmata).

Op basis van de hierboven beschreven principes zijn er ruim 750 opgaven gemaakt. Een aantal exemplarische opgaven is besproken in commissies waarin ervaren ISK-docenten zitting hadden. In tabel 1 is het aantal goedgekeurde opgaven per vaardigheid vermeld.

Tabel 1: Aantal opgaven per vaardigheid

luisteren	162
lezen	172
spreken	220
schrijven	214
totaal	768

De 768 opgaven zijn op drie verschillende momenten uitgeprobeerd bij de ISK-populatie (voor details over de gevolgde procedure tijdens de proeftoetsing, zie Schuurs 1999). Het algemene principe was, dat vooraf aan de docenten van de deelnemende groepen werd gevraagd naar het NT2-niveau van de leerlingen; de opgaven die uitgeprobeerd moesten worden, hebben we op intuïtieve gronden naar moeilijkheidsgraad ingedeeld. Voor zowel de inschatting van de leerlingen als de indeling van opgaven gebruikte ik terminologie die ontleend was aan het STER-project; er waren niveaus onderscheiden voor Basisfase, Tussenfase en Schakelfase. Ook werden combinaties van deze drie niveaus gehanteerd; tenslotte werd -voorafgaande aan het Basisniveau- een Elementair niveau onderscheiden.

In de fase van de proeftoetsing werden aan de leerlingen toetsboekjes voorgelegd die qua moeilijkheidsgraad pasten bij de opgegeven NT2-niveaus van de leerlingen. Er werden in totaal 29 proefboekjes gebruikt voor de opgaven voor luisteren, lezen en schrijven; voor spreken werden aparte proefafnamen georganiseerd. Tabel 2 geeft een overzicht van de aantallen deelnemende ISK-scholen en aantallen deelnemende leerlingen.

Tabel 2: Aantal deelnemende scholen en leerlingen

	Aantal scholen	Aantal leerlingen
oktober 1994	35	1476
mei 1995	20	663
november 1995	18	494

Aan de hand van de resultaten van de proeftoetsen werden meettechnische aspecten als moeilijkheidsgraad, betrouwbaarheid en -bij open vragen- beoordeelaarsovereenstemming³ onderzocht. Opgaven die niet aan de verwachting en voldeden, werden verwijderd. Op basis van de overblijvende opgaven werden toetsen samengesteld. De leidende principes bij de toetsamenstelling staan in de volgende paragraaf beschreven.

De ISK-toetsen: opbouw en samenhang

Doel was om op basis van de geconstrueerde opgaven een reeks samenhangende NT2-toetsen te maken die bruikbaar zijn binnen de ISK. Om dat doel te bereiken zijn de volgende drie stappen gezet.

- 1 Eerst heb ik omschreven aan wat voor soort toetsen in het NT2-onderwijs behoefte bestaat.
- 2 Daarna zijn de relevante beslisniveaus, waaronder het uitstroombniveau, bepaald. Met het niveau van bestaande toetsen is rekening gehouden.
- 3 Tenslotte zijn de opgaven uit de bestaande toetsen en de nieuw ontwikkelde opgaven op meettechnische aspecten met elkaar vergelijkbaar gemaakt.

Elk van deze stappen zal ik toelichten.

Wat voor soort toetsen?

In de eerste plaats is er de vraag: aan wat voor soort toetsen bestaat behoefte in het NT2-onderwijs op ISK-niveau? Docenten in de ISK moeten per leerling antwoord kunnen geven op de volgende drie vragen:

- In welke niveaugroep kan deze instromende leerling worden geplaatst?
- Welke voortgang maakt de leerling?
- Naar welk schooltype kan deze leerling uitstromen?

Het ligt voor de hand om toetsen samen te stellen die een gefundeerd antwoord op bovenstaande drie vragen mogelijk maken, voorzover de NT2-vaardigheid in het geding is. Dat betekent concreet, dat er behoefte is aan een plaatsingstoets, enkele voortgangstoetsen en een uitstroombtoets⁴.

De *plaatsingstoets* moet bij instromende leerlingen het NT2-niveau aangeven zodat deze leerlingen in de meest geschikte NT2-niveaugroep kunnen worden geplaatst. Nu zitten instromende leerlingen niet per definitie op een nulniveau: ze kunnen immers al Nederlands hebben geleerd voordat ze op de ISK komen. Daarom moet de plaatsingstoets een relatief breed meetbereik hebben.

De *voortgangstoetsen* hebben als functie: nagaan of de gewenste progressie in NT2-ontwikkeling heeft plaatsgevonden. Omdat die progressie in een goed aanwijsbaar gedeelte van het leertraject dient plaats te vinden, hebben deze voortgangstoetsen een veel minder groot meetbereik. Ze volgen elkaar op in

moeilijkheidsgraad.

Tenslotte zijn er twee *uitstroomtoetsen* samengesteld. Deze twee toetsen zijn (nagenoeg) identiek in toetslengte en in meetkarakteristieken zoals moeilijkheidsgraad en betrouwbaarheid. Er is gekozen voor twee in plaats van één uitstroomtoets. Het komt vaak voor dat een ISK-leerling aan uitstroming toe lijkt te zijn, terwijl na toetsing blijkt dat de leerling toch beter iets langer in de ISK kan blijven. Na drie maanden is er dan opnieuw een uitstroommoment, maar na zo korte tijd dezelfde toets voorleggen is minder aantrekkelijk. Vandaar twee uitstroomtoetsen.

Beslisniveaus

Als tweede stap ter voorbereiding van de toetssamenstelling heb ik de relevante beslisniveaus, waaronder het uitstroomniveau, bepaald. Om deze besliscores, of grensscores te kunnen aangeven, is er inzicht nodig in de gehanteerde niveaus binnen het NT2-leertraject op de ISK. Bij gebrek aan een eenduidige, welomschreven niveau-indeling, heb ik onderdelen van verschillende bestaande toetsen gebruikt als richtlijn bij de toetsconstructie, te weten:

- *Instaptoets Anderstaligen Jeugd*, onderdeel lezen, niveau 2;
- *Instaptoets Anderstaligen Jeugd*, onderdeel lezen, niveau 3;
- entreetoets en uitstroomtoets van STAAL;

- *Instaptoets Anderstalige Volwassenen*, onderdeel luisteren, niveau 3;
- opgaven uit de BAVO-toets voor het schoolvak Nederlands.

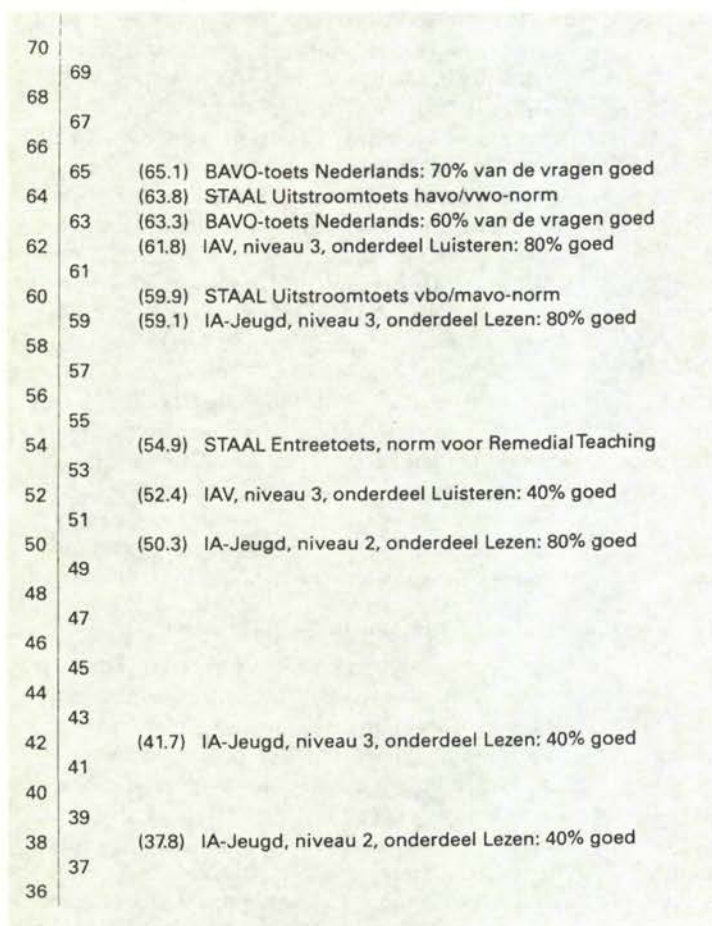
Deze toetsonderdelen gebruik ik als ijkpunten om te bepalen wat de wenselijke, respectievelijk noodzakelijke NT2-niveaus zijn in verschillende stadia van het NT2-leertraject in de ISK en het reguliere voortgezet onderwijs. Genoemde toetsonderdelen zijn daarom integraal opgenomen in de toetsboekjes waarmee de nieuwe opgaven werden uitgeprobeerd. Hierdoor werd het mogelijk om de moeilijkheidsgraad van de opgaven uit bestaande toetsen te vergelijken met de moeilijkheidsgraad van de nieuwe opgaven.

Ijkpunten

Als laatste stap ter voorbereiding van de toetssamenstelling zijn de opgaven uit de bestaande toetsen en de nieuw ontwikkelde opgaven op meettechnische aspecten met elkaar vergelijkbaar gemaakt⁵. Daarna zijn op grond van de gevonden meettechnische parameters de nieuwe toetsen samengesteld⁶. De moeilijkheidsgraad van zowel de oude als de nieuwe opgaven zijn uitgedrukt op een puntenschaal die loopt van 0 tot 100. Op dezelfde schaal, met dezelfde puntentelling, kan het niveau van algemene NT2-beheersing worden uitgedrukt.

We zien in bovenstaand figuur dat een leerling die van de Instaptoets Anderstaligen, onderdeel Lezen, niveau 2 40% van de opgaven goed maakt, een NT2-vaardigheid bezit die op deze 100-puntenschaal 38 punten waard is. Een leerling die van dezelfde toets 80% van de vragen goed beantwoordt, heeft een NT2-vaardigheid die op de 100-puntenschaal 50 punten waard is. Tussen de 60 en de 65 punten op deze schaal bevinden zich belangrijke grenswaarden van verschillende toetsen: iemand die 80% goed beantwoordt van Instaptoets Anderstalige Volwassenen (IAV), niveau 3, onderdeel Luisteren, heeft hier 62 punten. Daarmee is dan ook de waarde voor het NT2-Staatsexamen-I aangegeven, want dat is gebaseerd op het niveau van IAV-3. Een leerling die de Uitstroomtoets van STAAL goed maakt, heeft 60 punten (VMBO-advies waar het NT2 betreft) resp. 64 punten (havo/vwo-advies waar het NT2 betreft). In de smalle bandbreedte van 60 tot 65 punten vinden we dus toetsscores terug die er, onafhankelijk van elkaar, op wijzen dat een leerling voldoende NT2-vaardig is om succesvol aan Nederlandstalig vervolgonderwijs deel te nemen. Verschillende taaltoetsen, onafhankelijk van elkaar samengesteld, geven hier (nagenoeg) hetzelfde, minimaal vereiste NT2-vaardigheidsniveau voor verdere scholing aan.

Op grond van deze gegevens – en dit zijn empirische gegevens, gebaseerd op proefafnamen – kan worden gesteld dat een leerling met een score van 65 punten op de gebruikte schaal voldoende NT2-vaardig is om in havo/vwo of in middelbaar beroepsonderwijs te kunnen fungeren. Een score onder 55 maakt succesvol functioneren in regulier onderwijs zeer twijfelachtig. Scores lager dan 28 punten blijkt men al te kunnen halen door te gokken naar de goede ant-

Ijkpunten op de 100-puntenschaal

woorden op de meerkeuzevragen; zulke lage scores wijzen erop dat de leerling een beginnend NT2-leerder is.

Het leertraject op ISK is hiermee gedefinieerd: in een ISK moet de beginnende leerling vanaf het NT2-niveau van 28 punten komen tot het gewenste uitstroomniveau van 60 of 65 punten. Wanneer een leerling bij instroom al op een hoger niveau zit, wordt het af te leggen traject natuurlijk korter. Op basis hiervan kan het NT2-leertraject worden ingedeeld. Zo zijn er ISK's die drie niveaus onderscheiden (op basis van de drieslag die STER-project hanteert: Basisfase, Tussenfase, Schakelfase). Voor deze scholen kan het leertraject van 28 naar 65 punten in drie stukken worden verdeeld. Andere ISK's onderscheiden niet drie, maar vier niveaus. Om het in termen van het STER-project uit te drukken: de Tussenfase is opgedeeld in twee helften, omdat de Tussenfase meer tijd blijkt te vergen dan de Basis- en de Schakelfase. Voor scholen die met zo'n stramien werken, kan het leertraject in vier stadia worden gesplitst. In onderstaande tabel wordt geïllustreerd op welk deel van de 100-puntenschaal de toetsen betrekking hebben als we uitgaan van een ISK met vier NT2-niveaus:

Tabel 3: Een mogelijke indeling van het NT2-leertraject op ISK-niveau in vier niveaus

Scorepunten	Advies
score < 28 punten	beginnend NT2-leerder (raadkans)
lager dan 36 punten	niveaugroep 1 (Basisfase)
36 - 45 punten	niveaugroep 2 (Tussenfase - 1)
45 - 53 punten	niveaugroep 3 (Tussenfase - 2)
53 - 60 punten	niveaugroep 4 (Schakelfase)
60 - 65 punten	doorverwijzing naar vbo/mavoscore
65 of hoger	doorverwijzing naar havo/vwo

Met behulp van een Omrekentabel kan een score op een onderdeel uit de ISK-toetsen worden omgezet in een algemeen NT2-beheersingsniveau. De scores op de 100-puntenschaal kunnen worden afgeleid uit verschillende toetsen. Zo kan een score van 42 het resultaat zijn van 38 vragen goed op de Plaatsingstoets, maar ook van 5 vragen goed op Uitstroomtoets 1. Een leerling die 21 vragen goed heeft op Voortgangstoets 1, heeft een vergelijkbare NT2-vaardigheid als een leerling die 9 vragen goed heeft op Voortgangstoets 3: beide leerlingen hebben op de 100-puntenschaal namelijk 42 punten.

Het werken met scores op de 100-puntenschaal heeft verschillende voordelen.

In de eerste plaats zijn, zoals hierboven is geïllustreerd, de niveaus van de verschillende onderdelen van de nieuwe toetsbatterij met elkaar vergelijkbaar. Dat is een belangrijk voordeel ten opzichte van bestaande toetsen: zo is van de Instaptoets Anderstaligen - Jeugd eigenlijk niet duidelijk hoe de diverse onderdelen zich ten opzichte van elkaar verhouden. In de tweede plaats worden de prestaties van verschillende niveaugroepen (die dus ook toetsen van verschillend niveau krijgen voorgelegd) vergelijkbaar. Ook de prestaties van één leerling in de loop van de

tijd worden beter vergelijkbaar; hierdoor vormen de ISK-toetsen in feite een leerlingvolg-systeem. Met het oog op deze functie is in de uitgave een kopieerbare Vorderingenstaat bijgevoegd, zodat vorderingen van de individuele leerling eenvoudig kunnen worden geregistreerd.

Tenslotte zijn de prestaties van een leerling beter overdraagbaar naar andere onderwijsinstellingen; met het oog hierop bevat de uitgave een kopieerbaar Doorstroomformulier ten behoeve van het rapporteren van de laatstbehaalde score op de 100-puntenschaal van de ISK-toetsen.

Alle opgaven in de toetsen moeten betrekking hebben op één vaardigheid, namelijk de algemene NT2-vaardigheid. Van een aantal opgaven is niet eenvoudig te bepalen op welke taalvaardigheid ze betrekking hebben. Dit geldt zeker voor de (in dit artikel verder niet besproken) toetsonderdelen 'Dictee' en 'Klanken herkennen'. Bij een dictee wordt immers een beroep gedaan op zowel de luistervaardigheid als de schrijf- (of spellings-)vaardigheid. Bij het onderdeel Klanken Herkennen gaat het erom dat woorden die vanaf cassetteband kunnen worden beluisterd, door de leerling op papier kunnen worden gemarkeerd: hier treffen we dus een combinatie aan van de vaardigheden Luisteren en Lezen.

Ook voor toetsonderdelen die op één vaardigheid betrekking lijken te hebben, bijvoorbeeld een onderdeel waarin leerlingen naar een gesprek op de band luisteren en naar aanleiding daarvan meerkeuzevragen beantwoorden, geldt vaak dat er op meerdere taalvaardigheden een beroep wordt gedaan. Bijvoorbeeld kan een leerling vragen beantwoorden -in elk geval: gemakkelijker beantwoorden-wanneer hij of zij beschikt over een groter vocabulaire. Bij een toets die enkelzijdig op één vaardigheid gericht is, zou dit natuurlijk niet goed zijn. Bij de ISK-toetsen is het echter de pretentie om globale aanduidingen voor de algemene NT2-vaardigheid te geven.

Het is dan ook niet zinnig om van één toetsonderdeel de deelscores te bepalen voor bv. de opgaven die (vooral) op de luistervaardigheid betrekking hebben en van de opgaven die (vooral) op de leesvaardigheid betrekking hebben. De intentie was om een instrument te ontwikkelen waarmee het leertraject op ISK-niveau inzichtelijk wordt. Binnen dat streven ligt de nadruk op de algemene NT2-vaardigheid, niet op diagnose op deelvaardigheidsniveau.

Inzet van de toetsen in het leertraject

Het af te leggen leertraject kan worden ingedeeld in vier fasen (zie tabel 3). Dit was nadrukkelijk bedoeld als een voorbeeld. In de handleiding bij de toets is aangegeven hoe hetzelfde leertraject in drie fasen kan worden opgedeeld. De NT2-docenten die de toetsen willen gaan gebruiken, doen er goed aan om eerst te bepalen in hoeveel fasen ze hun NT2-onderwijs willen structureren. Naar aanleiding daarvan kan het traject vanaf 28 punten op de 100-puntenschaal tot het einddoel (65 punten) in min of meer gelijke deeltrajecten worden opgedeeld. De inzet van de toetsen is daarmee dus ook aan te passen aan de

structurering dat op de betreffende ISK is gekozen: begin en eindpunt zijn gefixeerd, maar het aantal niveaus ertussen wordt door de praktijk op de individuele school bepaald.

Op grond van het verrichte proefonderzoek kan worden gesteld, dat een leerling die 65 punten scoort op de 100-puntenschaal voldoende NT2-vaardig is om in vervolgonderwijs verder te kunnen. Deze grenswaarde is realistisch: verschillende meetinstrumenten leiden tot dezelfde conclusie. Maar bedacht moet worden, dat er regionale verschillen bestaan en dat het ene type van vervolgonderwijs hogere of juist wat lagere eisen stelt aan de taalvaardigheid van instromende leerlingen. Deze problematiek is sterk regionaal bepaald. Om hierin meer inzicht te krijgen, is er dit voorjaar een implementatieproject⁷ gestart waarbij deelnemende ISK's de toetsen (en met name: de Uitstroomtoetsen) voorleggen aan leerlingen die resp. met succes of met gebrekkige resultaten te

maken hebben op de vervolgscholen. Aan de resultaten hiervan kan hopelijk op schoolniveau worden afgelezen welke talige ingangseisen worden gesteld aan de leerlingen die de ISK verlaten. De (afwijkende) uitstroomnormen kunnen dan worden aangepast aan de eisen die de 'afnemende' scholen stellen aan hun leerlingen. Wanneer dit project tot duidelijke en overdraagbare resultaten leidt, komen we hierop in dit tijdschrift graag terug.

Het is bijna overbodig om op te merken dat de ISK-toetsen niet bedoeld zijn als instrument om de intelligentie te meten, om het toekomstig studietempo van leerlingen te voorspellen of om te beslissen of een leerling op vmbo of vwo thuishoort. De toetsen zijn alleen geschikt om uitspraken te doen over het tot dusverre bereikte niveau van de NT2-vaardigheid. De *Schiedamse rekentoets* blijft dus van pas komen, maar hoeft niet meer te worden ingezet voor NT2.

Noten

1. De volgende instellingen hebben financieel bijgedragen aan de ontwikkeling van de ISK-toetsen: FAO Rotterdam, het Projectmanagement NT2, Cito en het Ministerie van OC&W.
2. De volgende instellingen hebben financieel bijgedragen aan de ontwikkeling van de ISK-toetsen: FAO Rotterdam Ik heb begrepen dat de makers van de nieuwe NT2-leergang *Zebra* zich mede op de NT2-doelstellingen van STER hebben gebaseerd.
3. Alle antwoorden op de open vragen voor schrijfvaardigheid zijn door twee NT2-docenten beoordeeld; de antwoorden op de opgaven voor spreekvaardigheid zijn aan zeven verschillende NT2-docenten ter beoordeling voorgelegd. Op deze manier werd onderzocht of verschillende beoordelaars tot eenzelfde oordeel (goed of fout) konden komen naar aanleiding van dezelfde antwoorden van leerlingen. Als de beoordelaarsovereenstemming lager was dan .90 werd de opgave in principe verwijderd.
4. De gepubliceerde toetsbatterij bevat ook de toetsen 'Dictee' en 'Klanken herkennen'; daarnaast zijn er toetsen spreekvaardigheid in de toetsuitgave opgenomen. Deze blijven in dit artikel buiten beschouwing.
5. In de handleiding bij de toetsen staat uitvoerig beschreven hoe de opgaven uit de bestaande toetsen en alle nieuwe opgaven op één schaal zijn gebracht (Schuurs 1999). Hiervoor is de CML-procedure van het programma OPLM (Verhelst et al. 1993) gebruikt. Gezien de verhouding tussen de Chi-kwadragen en het aantal vrijheidsgraden ($R1c = 2292,5; df = 1932$) kan worden geconcludeerd dat het model redelijk past bij de geobserveerde leerling-responsen.

6. Daarbij heb ik gebruik gemaakt van het programma OTD (Verschoor 1998). In dit programma kan met zowel psychometrische als inhoudelijke aspecten rekening worden gehouden.
7. De aanvraag voor dit implementatieproject is verzorgd door KPC (Gerard Elshout) en Cito (Uriël Schuurs) en is door PMVO gehonoreerd. Er participeren 27 ISK's in dit project.

Literatuur

- Berenst, J. N., Bienfait, D., Hofstede, N. van der Schaaf, D., Bijlsma, *Met één hand kun je niet klappen*, 's-Hertogenbosch: KPC, 1995.
- Buster, A. K. de Bot, A.M. Janssen-van Dieën, *Tweede-taalonderwijs voor Turkse en Marokkaanse leerlingen*, Nijmegen: ITS, 1985.
- Huijgen, M., M. Verburg, *Basiswoordenboek Nederlands*, Utrecht/Antwerpen: De Ruijter, 1987.
- Guchte, C. van der, K. van Helvert, *NT2-onderwijs aan asielzoekerskinderen: knelpunten en aanbevelingen*, Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant, 1998.
- *Instaptoets Anderstaligen*, Arnhem: Cito, 1983.
- *Instaptoets Anderstalige Volwassenen*, Arnhem: Cito / Nijmegen: Instituut Toegepaste Taalkunde, 1988.
- Plaschek, W., Th. Smabers, *Chaos en wildgroei betoegeld*, in: *Levende Talen* (1994) 504, p. 525-529.
- Schuurs, U., *De ISK-toetsen / Handleiding en verantwoording*, Arnhem: Cito, 1999.
- Spliethoff, Fr. (eindred.), *Blauwdruk Internationale Schakelklassen*, 's-Hertogenbosch: KPC, 1996.
- STAAL: *Schriftelijke Taalvaardigheden Allochtone en Autochtone Leerlingen (NT2-toetsen, diagnostische toetsen, handleiding)*, Arnhem: Cito, 1993.
- Stortelder, M., U. Schuurs, E. Smeets, T. Mooij, *NT2-onderwijs aan neveninstromers in het voortgezet onderwijs*, Nijmegen: ITS, 1997.
- Verhelst, N., Glas, C., Verstralen, H., *OPLM: One Parameter Logistic Model (Computer program and manual)*, Arnhem: Cito, 1993.
- Verschoor, A.J., *Optimal Test Design (Computer program and manual)*, Arnhem: Cito, 1998.
- Wal, A. van der, *Gericht werken aan woordenschat, grammatica, taalfuncties en studievoordigheid in de eerste opvang voortgezet onderwijs*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1993.
- Zanden, A. van der, H. Gerritsma, *Gericht werken aan de spreek- en schrijfvaardigheid in de eerste opvang voortgezet onderwijs*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1993.
- Zanden, A. van der, H. Gerritsma, *Gericht werken aan de lees- en luistervaardigheid in de eerste opvang voortgezet onderwijs*, Groningen: Wolters-Noordhoff, 1993.

Uriël Schuurs

volgde de studie Nederlandse Taalen Letterkunde, studeerde af bij Toegepaste Taalwetenschap, en fungeerde enkele jaren als NT2-docent. Daarna was hij gedurende acht jaar in diverse functies werkzaam bij afdeling Taalbeheersing van Universiteit Utrecht op het gebied van (de didactiek van) het moedertaalonderwijs. Vanaf 1990 is hij verbonden aan het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito) te Arnhem als wetenschappelijk medewerker Nederlands als Tweede Taal.